

Kár, kár, (vad)kár!

Nagy Imre – tudományos munkatárs, ERTI Ökonómiai Osztály

Az Erdészeti Tudományos Intézetet (ERTI) mint az erdei vadkárok értékelésével is foglalkozó szakmai műhelyt a gyakorlat oldaláról – elsősorban a bejelentett szakértők – rendszeresen megkeresik az erdei vadkárok értékelésének problematikájával elvi útmutatásra várva, vagy csak eseti gyakorlati tanácsot kérve. Javaslatokkal is élnek, mind a jogszabályok megváltoztatása, mind a kárbecslések módszertana kapcsán. A szakma részéről egyfajta elvárás a kötelezően alkalmazandó, jogszabályban rögzített módszertani útmutató kiadása, amit elvi szinten az Országos Erdőtanács is támogat.

Az ERTI Ökonómiai Osztálya az NYME-EMK témakört oktató és kutató intézeteivel együttműködve foglalkozik a kérdés elméleti alapjaival, és az 1990-es évek közepétől készülnek kárértékelési segédletek a gyakorlat részére. Legutóbb 2012 őszén aktualizáltuk, újítottuk meg a költségérték-táblázatokat. Eredményeinket az ERTI honlapján térítésmentesen nyilvánossá tettük, ezzel is szolgálva a szakma gyakorlatát az erdő- és vadgazdálkodók számára egyaránt fontos témakörben. Az értékeket évente frissítjük, és újra közzétesszük. Elérhetőség az interneten; www.erti.hu/Friss_publicációk/Vadkárbecslési_összefoglaló.

Bármilyen kárértékelés alapja az, hogy ismerni kell az adott dolog, tárgy, eszmei tartalom, szolgáltatás valós értékét, majd annak a kár nyomán bekövetkező értékcsökkenését. A különböző biotikus és abiotikus (tűz, légszennyezés, aszály, víz, szél, gomba, rovar, vad, ember), valamint a bányászat által okozott károk értékelésének alapelve (képlete)¹:

$$S = (\acute{E}x - \acute{E}s) + \Sigma K - H$$

ahol

S a kár pénzbeni összege,

$\acute{E}x$ a nem károsodott etalon faállomány értéke,

$\acute{E}s$ a károsodott faállomány értéke,

K a kárral kapcsolatos védekezési, elhárítási, takarítási stb. költségek,

H az esetleg nyert hozamok értéke.

Az etalon és a károsodott állomány értékelésekor a helyzettől, a feladattól függően az előállítási költséget, a várható hozamot és a tőár szerinti értéket vesszük alapul. Ez kifejezetten szakértői feladat. A kár az értékelt erdő minden elemében (talaj, faállomány, melléktermékek stb.) bekövetkezhet. Lehet talajleromlás, állományromlás a hozam tekintetében, rövidített vágáskor, vagy csak egyszerűen a költségek növekedése.

Szélsőséges esetben az erdő valamely eleme megsemmisül, amit mennyiségi kárnak nevezünk. Az erdő azonban sokat tűr, jellemzőbb, hogy csak időleges, vagy tartós értékcsökkenés következik be. Általános jelenség, hogy kárfelszámolási költségtöbblet is felmerül. Utóbbiakat nevezzük minőségi kárnak. A tartós és ismétlődő minőségi kár idővel „átfordulhat” mennyiségi kárrá. Mindkét kárforma forintosítható, az elv

pedig megfelel a PTK kártérítési fejezeteinek is. A kárfelszámolási költségektől (pl. törévágás) eltérően azonban nem kár a megelőzés költsége (pl. vadkárrelhárító kerítés építése).

A vadkár többnyire fiatal korokban jelentkezik és a faállományt érinti (aktuális kor < vágásforduló korának 1/3-a). A klasszikus erdőbecslési számításokban az értékelés elvi alapja az, hogy fiatal korokban az erdő legalább annyit ér, mint létrehozásának normatív költsége. Ennek megfelelően az állományértéket a következőképpen számítjuk²:

$$\acute{A}K\acute{E} = (TH\acute{E}+K) \cdot (1,0p^{k-1}) + c_1 \cdot 1,0p^k + c_2 \cdot 1,0p^{k+1} + \dots + c_n \cdot 1,0p^{k-n} - B_a \cdot 1,0p^{k-a}$$

ahol

$\acute{A}K\acute{E}$ az állomány költség szerinti értéke,

K az igazgatási költségek tőkeértéke,

TH \acute{E} a talajérték,

p a kamatláb, a képletben az erdőérték-számításban alkalmazott írásmóddal,

k a vizsgált állomány kora évben,

$c_1 \dots c_n$; az erdősítés és erdőnevelés költségeinek különböző években felmerült elemei,

B_a a . évben végrehajtott előhasználatból, vagy melléktermékekből származó hozam.

A képletet a tekintetben módosítottuk, hogy a TH \acute{E} beépítését mellőztük, mivel az újabb vizsgálatok és elemzések szerint (Kató Ferenc 1985.)³ annak használata zavaró (bérleti viszonyok, kettős beszámítódás, saját tulajdon stb.). Ugyancsak pontosítja a becslést, ha az egyébként rövid távon bizonytalan kihatású éves üzemi irányítási költség helyett a közvetlen költségek minden elemét 20% általános költséggel megnöveljük. Ennek megfelelően az alkalmazott számítási mód:

$$\acute{A}K\acute{E} = c_1 \cdot 1,0p^k + c_2 \cdot 1,0p^{k+1} + \dots + c_n \cdot 1,0p^{k-n} - B_a \cdot 1,0p^{k-a}$$

ahol

$c_1 \dots c_n$ az erdősítés és erdőnevelés költségeinek különböző években felmerült elemei * 1,2-vel.

Az általános költségek mellőzésével is élhetünk, ennek mérlegelése szintén a szakértő feladata. A fenti képletben akkor a $c_1 \dots c_n$ elemekben a szűkített önköltség, azaz a közvetlen költség jelenik meg. (Az ERTI honlapján található segéd-táblázatok ilyen megbontásban is rendelkezésre állnak.)

Meghatározó elem a képletekben az erdészeti kamatláb, a „p”. Az helyettesíti ugyanis a korábban általánosan megfogalmazott, alkalmazott „növekedévesztesség” értékelemet. A kamatláb lehet elvárt (választott) mértékű, de lehet a termőhelytől, fafajától-választékoktól, üzemmódtól és vágásfordulótól függő úgynevezett belső kamatláb is. Az erdészeti kamatlábak átlaga ~ 2%, szélsőértéke 0,8-4(5)% között mozog. Egyezségi megállapodás szerint a kártérítési kamatláb 4%.

A szakértő a mennyiségi kár becslésénél a valós korú (esetleg gazdasági korú) faállomány normatív értékét veszi alapul, azt növelve a kárfelszámolás többletköltségével. Mindezt a kár miatt megsemmisült redukált területre vonatkoztatva.

Minőségi kárnál pedig a tényleges kor mellett a becslés időpontjában a sikeres területen értékelni kell az állomány gazdasági korát is. Előbbi az etalon, amihez utóbbit viszonyítjuk. A gazdasági kor a valós kornál többnyire alacsonyabb, legkedvezőbb esetben is csak azzal azonos (károsítatlan faállomány).

¹ Erdőgazdák könyve, Mezőgazda Kiadó, Budapest, 1996. Dr. Márkus László

² MÁRKUS L. - MÉSZÁROS K.: Erdőérték- és vagyonszámítás. Az erdőértékelés alapjai. Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, Budapest, 1997, 119. oldal

³ MÁRKUS L. - MÉSZÁROS K.: Erdőérték-számítás. Az erdőértékelés alapjai. Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, Budapest, 1997, 121. oldal

A kidolgozott segédtablázatokban valamennyi költség áfa-mentes vállalkozói díj. A támogatásokat és az adókat sem vesszük figyelembe. Ezek állandóan változnak, illetve üzemméret, vagy szektorfüggők.

Mint említettem, a leggyakrabban értékelendő (előforduló) erdei vadkárokról az Erdészeti Tudományos Intézet (ERTI) honlapján lehet tájékozódni, a becslés elveinek és a kárösszegeknek a tekintetében egyaránt.

Munkánk során a gyakorlatban dolgozó kollégák segítségével az országos átlagot tükröző, 2012. évi normatív költség-szinten, valós erdő-létrehozási költségértékeket állítottunk össze. Mindezt közepes, átlagos termőhelyre (III-IV. FTO). Összesen 35 alkalmazott technológiai variáns szerint értékeltük a karácsonyfatelepeket, erdőfelújításokat és erdőtelepítéseket. Fafajonként, vagy állománytípusonként. Géppel járható (sík) és meredek területek megbontásban, szűkített önköltségen és általános költségekkel növelve. A 2012. év újdonsága az is, hogy a különösen aktuálissá vált természetes erdőfelújításokat is elemeztük. A fás szárú energiaültetvények értékelésén még dolgozunk.

A szakértői megkeresések és a gyakorlat pozitív visszajelzése alapján munkánkat mind az erdő-, mind a vadgazdálkodók kedvezően értékelik. Sajnálatos módon így is túl nagy számban végződnek a kárügyek a bíróságokon, még ma is sok a nyitott kérdés. Az eljárásokban túl sok a szubjektív elem. A vonatkozó jogszabályok bonyolultak és kétértelműek. Az időbeni változásokban vannak pozitív, előremutató elemek, de hiányzik egyfajta koncepció és következetesség. Itt-ott a szakmaiság is döcög.

Az 1996. évi LIII. tv. (Vtv.) és a végrehajtásáról szóló 79/2004. (V. 4.) FVM-rendelet (Vtv.-Vhr.) az 1996. évi LIV. tv. (megelőző Evt.) hatálya alatt a teljesség igénye nélkül és nem részletezve a következő fő elemeket tartalmazta az erdei vadkárbecslésről:

1. Amennyiben a károsult a kárát nem közvetlenül egyezséggel, vagy bíróság útján érvényesíti, akkor kérheti egyszerűsített becslés lefolytatását a jegyző közreműködésével.
2. A kárt szakértő állapítja meg (az I. fokú Vadászati Hatóságok megyei szakértői listákat állítottak össze és azokat közzétették).
3. Megfogalmazta az erdei vadkár fogalmát: Az erdőgazdálkodásban okozott vadkár az erdőállításban a vad rágása, hántása, túrása, taposása, törése által a csemeték elhalását előidéző, vagy az erdei magok elfogyasztása által a természetes erdőfelújulás elmaradását okozó, továbbá a csúcsajtás lerágásával, letörésével a csemeték fejlődését akadályozó károsítás.
4. A kár pénzértékben történő megállapításához az újraerdősítési költséget kellett alapul venni. Az újraerdősítési költség fogalmát és értékét a hatályos Evt., valamint az Evt.-Vhr. és a támogatási jogszabály rögzítette.
5. Téríteni a kárérték 95%-át kellett, 5%-ot az erdőszeti termelő köteles volt tűrni. (Az őshonos vad az ökoszisztéma része, a minimális fenntartandó létszám elemi társadalmi érdek, ez a földhasználat velejárója, ráadásul a termelő a vadászati haszonbérleti díjat is megkapja.)
6. Erdei vadkárt egyszerűsített eljárásban csak fiatalosokon lehetett érvényesíteni, mégpedig a befejezést követő 5 évig (ötödik éves felülvizsgálatig).
7. Egyszerűsített becslési eljárás során a kár évente egy alkalommal volt érvényesíthető.

8. Mind az előzetes, mind a végleges becslés kötött jegyzőkönyvi formák szerint történt.
9. Az erdei vadkárnál nem volt legkésőbbi bejelentési időpont (helyesen, mert az erdei vadkár keletkezése mindig egy folyamat).

A jogszabály számos problémát vetett fel. Mindenekelőtt nem különítette el a mennyiségi és minőségi kár fogalmát, jellegét. Azok pedig az erdőszeti gyakorlatban általánosan alkalmazott és a jogszabályokban is rendre megjelenő kategóriák. Ennek következtében a gyakorlatban két értelmezési szélsőérték jelent meg, ezáltal hol az erdőszeti termelőt, hol a vadgazdálkodót hozta lényegesen és megalapozatlanul hátrányos helyzetbe.

- A) Az erdőben csak mennyiségi kár van. Minden minőségi kárt is így számoltak ki – ezáltal a vadgazdálkodót a reális kárérték akár tízszeresének megfizetésére kötelezték.
- B) A minőségi kár nem értékelendő, azt az erdő elnövi. Ez az erdőszeti termelő felé volt méltánytalan, mert az elhúzódo átdásból származó többletköltségeit nem térítették meg.

Idézett jogszabály nem adott útmutatást az idősebb, rudas kori, legáltalánosabban a kéreg hántásával, rágásával okozott károk becslése és értéke tekintetében (NNY, FEFÜ, LF, MK, MAK, MÉ stb. állományok).

Az újraerdősítési költség évekig változatlan, adott állománytípusnál egy konkrét érték volt. A tényleges költségekhez és kárértékekhez semmilyen szakmai-gazdasági kapcsolat nem fűzte. Ugyanannyi volt az egyéves és tízéves erdőállításnál. Az is előfordult, hogy ugyanazon a területen 10 évig ismételt, évről évre megfizették a kárt, miközben az állományt pótolni, újraültetni nem kellett.

A 2009. évi XXXVII. tv. (új Evt.) és a végrehajtásáról szóló 153/2009. (XI. 13.) FVM-rendelet (új Evt.-Vhr.) törölte az újraerdősítés fogalmát, így a Vtv. és Vtv.-Vhr. hivatkozási alapja is megszűnt. A vadászati jogszabályokat módosítani kellett, ami éves késéssel meg is történt. (Az átmeneti időszak perek sokaságát generálta, egy részük még ma is folyamatban van.)

A Vtv. és Vtv.-Vhr. jelenleg hatályos szövege az előbbi felsorolásból gyakorlatilag változatlanul hagyta az 1., 2., 3., 5., 8., és 9. pontot. Törölte a 6. és 7. pontot. A 4. pont tekintetében pedig előírta, hogy a kár megállapítása során az erdő értékét kell alapul venni.

Ugyan a hatályos becslési jegyzőkönyvek szövege nem szabatos, de az említett módosítások nyomán egy megfelelően képzett és gyakorlott szakértő képes objektív és valós kárértékeket megállapítani. (Korfoktól és kárformától függetlenül.) Továbbra is nagy gond azonban, hogy a 3. pont nem választja szét a két kárformát. A jelen állapothoz képest a következő megfogalmazás rendezné a vitás kérdések zömét:

„Vtv.-Vhr. 83. § (2) a Vtv. 75. § (1) bekezdése alkalmazásában erdőgazdálkodásban okozott vadkár az erdőben a vad rágása, hántása, túrása, taposása, törése által a csemeték elhalását előidéző, vagy az erdei magok elfogyasztása által a természetes erdőfelújulás elmaradását okozó (mennyiségi kár), továbbá a csúcsajtás lerágásával, letörésével a csemeték fejlődését akadályozó és az erdei talaj leromlását okozó károsítás (minőségi kár).”

A kárformák és esetek az erdőben nagyon változatosak, szinte erdőrészenként egyediek. Álláspontom szerint az erdei vadkárbecslés módszertanát nem célszerű jogszabály szintű és kötelezően alkalmazandó előírásaként rögzíteni.

Ugyanakkor valóban hiánypótló lenne egy javaslatokat adó módszertani útmutató, amely a különböző előfordulások értékelését segítené. Hivatkozási alapul szolgálhatna, ezáltal javítva az erdész-vadász szakmák társadalmi, egyebek között jogászai megítélését is. Nehéz a bíróságon magyarázkodni 3., 4. „szakértőként”, hogy egyes szakvélemények között miért fordul elő akár tízszeres értékkülönbszet, eltérés. Ha nem igen jelentős pénzekről és a szakma renoméjéről lenne szó, akkor akár mosolyoghatnánk azon, hogy a mezőgazdasági végzettségű szakértő kolléga még a fajokot sem ismeri meg (összekeveri a fekete diót a magas kőrissel, a cseresznyét a vénic szillel, a kocsányos és kocsánytalan tölgyet, csert – valós példák). Azért magabiztosan becsül! Ez már tragikomikus.

A szakértői tevékenység folytatásához az 1/2010. (I. 14.) FVM-rendelet ad útmutatást. 1. sz. melléklet. XV. Vadgazdálkodás és vadászat fő témakör 3. erdei vadkár értékelése rész témakör – a kárbecsléshez szükséges végzettség 15.3. Erdei vadkár – felsőfokú vadgazdálkodási szakirányú végzettség. XVIII. Erdőgazdálkodás fő témakör 18. Erdőgazdálkodás 18.4. Erdőérték és kárértékelés – a kárbecsléshez szükséges végzettség – felsőfokú erdészeti végzettség és ingatlanvagyon-értékelői képesítés, vagy felsőfokú szakirányú agrár-végzettség és ingatlanvagyon-értékelői képesítés.

Egyértelmű az ellentmondás. Az már csak hab a tortán, hogy az igazságügyi szakértők nyilvántartását végző KIM (jogelőd az IRM) rendelet e tekintetben a hatályos FVM-rendellettal nincs összhangban. Ismét feltehetjük tisztelt dr. Páll Miklós kolléga kérdését! „Mit ér az erdőmérnöki diploma?”

Szóval, az erdei vadkár értékelésénél fontosabb a károkozó, mint a kárt szenvedett erdő? Nem mindegy, hogy őz vagy szarvas eszi meg? Azt pedig viccesnek gondolom, hogy erdőmérnöki diplomám és 30 év gyakorlatom mellé az erdei vadkárértékeléshez interneten és képesítési követelményt tekintve sima humán érettségivel néhány 10 000 Ft-ért megszerzhető OKJ képzésen is részt kellene vennem.

A már említett útmutatón kívül nagyon fontos lenne felújítani a 90-es években indított erdei érték- és kárbecslő felsőfokú tanfolyamokat az NYME-EMK-án. A részvétel feltétele lehetne a minimum 5 év termelési, vagy igazgatási gyakorlat és a felsőfokú erdészeti végzettség. Mi sem tévedünk át az agrárium másik szakterületeire! A szakértői névsorba kerüléshez pedig jogszabályi szinten és feltételként kellene rögzíteni ennek a szaktanfolyamnak az elvégzését. Utánanéztam az FVM és KIM szakértői listáinak, nem hiszem, hogy 50 főnél többen szerepelnének rajta. Első körben egy-egy megyében 2-3 fő becsül.

A kár(vadkár)becslés a szakma olyan határterülete, amire nagy gyakorlat, igen széles látókör és az átlagot meghaladó közgazdasági véna szükséges. Az önképzéshez sok idő kell, azzal pedig nem mind rendelkezünk. Az erdész is szakosodik, én sem terveznék már erdei utat.

Tisztelt Olvasók/Kollégák!

Önkritikusan meg kell jegyezni, hogy az általam megfogalmazottak egy kissé elvontnak tűnnek, viszonylag bonyolult számításokról, elvekről és a jog ködös dimenzióiba tévedő csűrűsavarásról szólnak. Remélem mégis hasznos az olva-

sás és elgondolkodás. Az 1996. évi, a természeti erőforrások védelméről és hasznosításáról szóló hármas törvénycsomag óta mintha elfelejtenénk az erdészeti szakma fő termékét, a fát. Azt, hogy a fatermék gazdaságos megtermelése és értékesítése biztosítja megélhetésünket, jövőnket. Minden nagyon szép paradigmaváltást tudomásul veszek (üzemmódok váltása, természetvédelmi korlátozások jogossága, fokozódó társadalmi igény az erdő immateriális szolgáltatásaira), sőt ésszerű határok között egyetértek ezzel a megközelítéssel. Személy szerint engem nem zavar a bakancsos, biciklis, lovas turista. De az ég szerelmére, ébresztő! Ebből nem lesz munka, munkahely, érték, termék, miközben a világ társadalmi rendje újra felfedezi ezeket a kiemelten fontos fogalmakat, gazdasági célokat. Ne mi erdészek legyünk az elsők, akik elfelejtenek számolni!

Az egész erdei vadkárbecslés nem túl bonyolult. Ballagjunk ki március végén az erdőnkbe (ez erre jó időpont). Nézzük meg, hogy pl. mi történt a télen a 6 éves, 10 ha-os kiterjedésű, síkvidéki kocsányos tölgy erdőtelepítésünkben, aminek sikere 90% és csemetével ültettük? Számoljuk meg a mintaterületeken, hogy mennyi a megelőző évi nyári és a közvetlen megelőző téli minőségi vadkár a vezérhajtásokon. Találunk, mondjuk 40%-ot és nagyjából a kár elvitt egy évi növekedést (ez a kárszint a faállományt hosszú távon még nem fekteti meg). Nagyvonalúak vagyunk, magunk is VT. tagok, általában is jó a kapcsolat a vadgazdálkodóval, így nem számítjuk fel saját közreműködésünket, tehát elhagyjuk az általános költség (20%) érvényesítését. Kárfelszámolási művelet nem szükséges (tőrevágás, egyszálra metszés). Két kattintás az ERTI honlapjára és máris van tájékoztató – reményeink szerint közel valós – kárértékünk.

Etalon állomány: Csemetével I. kivitelezett síkvidéki tölgy ETE 6. éves értéke: 581 091 Ft/ha.

- Egy évi növekedésvettség miatt a gazdasági kor csak 5 év, az értéke: 558 741 Ft/ha
- A két korfok értékkülönbszete: 22 350 Ft/ha
- A 10 ha-os erdőrészletünk sikere 90%, a redukált terület (10 ha * 0,90): 9 ha
- A minőségi vadkár mértéke: 40%
- A minőségi vadkárral érintett redukált terület (9,00 ha * 0,40): 3,60 ha
- A minőségi vadkár értéke a 10 ha-os erdőrészleten (3,60 ha * 22 350 Ft/ha): 80 459 Ft.

Ez nem túl magas összeg, de mindenképpen voltunk kint, észleltük a kárt és érvényesítése figyelmeztetés a vadgazdálkodónak. Egyfajta felhívás a vadkár megelőzésére. A nagyobb erdőgazdálkodó valamennyi folyamatos készletén ki számítva, a teljes kár már nem kihagyható tétel.

Ugyanezt végigszámolva, a kár előtt 100% sikerű, géppel nem járható jellegű erdőrészletben, egy KTT csemetével I. kivitelezett mesterséges erdőfelújításban, amiben 30% EF elegy volt (amíg azt a nagy télen meg nem ette a szarvas - 30% mennyiségi kár), a tölgy vezérhajtásokon észlelt 80% minőségi kárnál ugyancsak brutális, nagyságrendekkel nagyobb kárértékhez jutunk. Különösen, ha a 20% általános költség érvényesítésével is élünk. Persze mindenre nincs általános válasz és nincs kizárólagos módszer sem. A szakértő azért szakértő, hogy megoldja a különleges, netán szélsőérték jellegű feladatot is.

Várjuk a szakma visszajelzéseit, fogadóképesek vagyunk bármely ésszerű kiegészítésre vagy korrekcióra. Legyen az Erdészeti Lapok élő vitafórum is, ahol személyeskedéstől mentesen ütköztetjük eltérő álláspontjainkat, vagy megerősítjük a publikációval „kiálló” kollégát! 🌿